

Fran Albrecht:

Laž.

Tisto jesensko jutro se je preko vsega milijonskega mravljišča, prestolice imenovanega, nenadoma raznesla ta čudovita, silna, upijanljiva vest. Kakor da je planila iz oblaka na nebu ali iz neba samega iskra ter zažgala vse to kamenito polje hiš, cerkvâ in palač v en sam plamen.

Jutro je bilo zlato, z brezmadežnimi zarjami venčano, kakor ne vzidejo običajno jutra nad zatohlimi, zadimljenimi kotli velikih mest. Ni bilo ne dima, ki bi se mrk in truden plazil iz črnih dimnikov preko sivih streh, ne zamazanih senc v ozračju — vse je bilo čisto in izprano, s solncem pozlačeno, kakor po dolgi viharni noči.

Ljudje pa so valovali križem ulic semintja, važni in žurni, gestikulirali z rokami govoreč sami s seboj; obrazi razžarjeni in prerojeni, v svetlih očeh še pol groza pol skrb ter tih, nezaupljiv dvom . . .

— Kakor sodnji dan, ta strašna minola noč! je dejal svojemu srcu pač marsikdo v tej pisani brezimni množici. — Dvomil bi človek, da še kdaj doživi to zlato blaženo jutro. Kakor konec sveta: potres, potop . . . No, pa je le prišlo to solnce, zasijalo je, vse je dobro.

In vest — drobna iskra z neba, je rastla in se širila z nepojmljivo naglico, zadobila ozadje in temelj ter postala naposled živa resnica.

Eno samo besedo je vsebovala ta vest: usodno besedo milijonom, zlato besedo in težko na tehtnici našega bitja, upijanljivejšo nego opij in hašiš — v eni besedi vse vrednote in milijon človeških življenj.

Ena sama beseda: v brezkončnih prečutih nočeh so je šepetale najtišje tišine srčnih globin milijonskih narodov, trepetajoče, nervozne in brezkrvne roke so jo pisale v zrak, vela ustna so jo nemo molila. Molitev, prošnja, daljno, negotovo upanje — ena sama beseda.

In zdaj — o slava bogu! — ni več ta beseda samo beseda; postala je meso in kri, postala je resnica, živa sveta resnica.

* * *

— Kako je čudolep ta dan! Saj se je vse pomladilo ... je pre-mišljaj v svojem srcu gospod Krušnič, ki je ves mladosten in čil stopal opoldne proti svojemu domu. Z vedrim, drznim pogledom, kakor ni bila njegova navada, se je razgledoval preko ljudi in prav nič ga ni težila tista vsakdanja skrb, ki mu je kalila malone vsako prosto uro, misel na kopico neobdelanih aktov, ki so pričakovali v pisarni njegove rešitve.

— Kaj bi tisto, kaj bi zdaj tisto! O ta solnčni božji dan! Človek bi ga objel, poljubil ... je prepevalo v srcu tega zakrknjenega resnobnega devičnika.

Ko je prišel domov v svoje samsko stanovanje, se je gospodinja začudila njegovim svetlim očem.

„Dobre volje danes, gospod Krušnič?“

„Kako tudi ne! Ali niste čuli?“

„Čula sem. Če je le res — o bog, če je le res!“ je podvomila ženičica, čakajoč, da jo on podpre v njeni neveri.

Gospod Krušnič pa je bil užaljen. Saj še dvomi! Zakaj bi ne bilo res? je pomislil in stopil molče v svojo sobo.

Vsa okna njegove izbe so bila odprta na stežaj in kakor zlata reka je lilo solnce z neba. Vsa ta skromno opremljena sobica s čudno rdečimi tapetami je bila kakor prečarana, pogreznjena v svoj tihi solnčni pokoj. Gospoda Krušniča je pretreslo s čudnotiho pobožnostjo; kakor včasih tedaj pred davnimi pozabljenimi leti, ko je samosrajčnik kedaj poletnega popoldne stopil v domačo cerkveno na Gori. Tedaj je vsa cerkvena dehtela in pela od solnca, ki je mehko in tiho prihajalo skozi poslikana okna. Vsa kapelica je bila tedaj molitev brez besed in globoko, sveto zamaknenje; svetniki na oltarju so oživali, pregibali ustna ...

Ista svečana, strmeča pobožnost, kakor pred leti, je polnila gospodu Krušniču srce danes, ko je stal s klobukom v roki tiho sredi svoje solnčne izbe, s sklonjeno glavo, in mu je le na ustnih trepetal daljen smehljaj. In nenadoma se mu je zazdelo, da je vsa soba nasičena z nekim vonjem, z nekim njemu nepoznanim, najfinejšim vonjem. Kakor po tujih rožah, je pomislil za trenotek. Nē, gospod Krušnič ni hranil dragih rož v svoji sobi in parfuma nikoli poznal ni. Po ženskah je ta duh! Ženske so bile v moji sobi ... se je odločil končno, tedaj pa se mu je hipoma skalilo in orosilo oko, ustna so mu vzdrgetala tihe ginjenosti, ko se je pred srcem tega ostarelega, od pisarne in aktov uvelega samca razvila nežna slika: tam z divana je vstala, neznana, drobna in

nežna, stopila mu nasproti, dvignila svoje roke. Ohlapni rokavi njene domače obleke so spolzeli do ramen, njene roke, fine in nežne, so zablestele v solncu, ko jih je rahlo položila krog njegovega vratu. In vse njeno telo, to`prožno, dehteče zdravja in lepote, se je že privilo k njemu tesno, tesneje, dvoje žarkih, nebeško modrih oči se je tiho smehljalo in njene polodprte polne ustnice so se bližale, išoč njegovih, — ko se je gospod Krušnič kakor omo-tičen opotekel sredi sobe.

Z nervozno naglo roko je slačil svoj svršnik in ga obešal na klin, potem pa je ves razburjen pričel korakati po sobi.

— Čudna reč, čudna reč . . . je ponavljal venomer in še je v njem vse drgetalo. — Saj nisem nič pil sinoči; tudi drugače se ne počutim slabo; živci seveda, no živci . . .

— Ali sem naposled res bolan? se je vprašal s skrbnim obrazom in se ogledoval v zrcalo; videl je, kako se mu tresejo roke. — To vse je od tega časa, od teh večnih razburjanj, si je dejal končno; in mojemu zdravju je radost vedno bolj škodovala nego žalost.

Ko je gospodinja prinesla juho, je gospod Krušnič takoj pozabil na ves dogodek; z naslado je srebal, počasi in tehtno, kakor je bila njegova navada, zakaj obedovanje je bilo važno opravilo njegovega življenja. Ko je izpraznil krožnik, pa se je spet domislil dogodka, a kakor neke daljne neresnične stvari in ker se je bil pokrepčal, se mu je spet povrnila tista razigrana dobra volja, ki ga je obvladovala danes že ves dan.

— Nekaj pa bo vseeno treba ukreniti! je naposled resolutno sklenil.

Meso in prikuho je použil naglo in se takoj napravil na pot.

„Kam pa danes, gospod Krušnič? Ali ne boste počivali?“ je vpraševala gospodinja v kuhinji s strmečim začudenjem.

„Ne, prelep dan je danes; ne strpi me doma! Glejte, kako se je svet pomladil!“ je veselo zamahnil s paličico proti zaprtemu oknu. — „Po mestu grem; nato v kavarno . . .“

„V kavarno?“ je z dvojnim začudenjem ostrmela gospodinja. „Saj imam črno kavo pripravljeno, ako želite.“

„Hvala lepa, sami jo posrebadajte, velecenjena. In sploh — ne utegnem: rad bi izvédel kaj pozitivnega, določnega glede današnje novice. Morda prinesó kaj opoldanski listi. Torej na svidenje, milostna!“ se je še hudomušno naklonil gospod Krušnič pred svojo

staro gospodinjo, ki je polna skrbnega začudenja sklepalala roke in zmajevala z glavo nad to nenadno nerednostjo.

Gospod Krušnič pa je hitel skozi mesto, vihteč svojo paličico, da je požvižgavalo v zraku in njegov štiridesetletni korak, ki je bil vajejen umirjene, preišljenotrezne hoje, je malone poskakoval od mladeniške čilosti. Neka čudovita sladka drznost je bila v njem: objel bi ves svet! Pogled, ki mu je bil vedno ujet in tiho, plaho vase skrit, kadar se je kretal v množici ljudi, bodisi na ulici ali v sobi, se je danes smel in prost nosil naokrog preko vsega. Celu ženam, tem bajnokrasnim ponosnim ženam, ki jih je srečaval, se je drznil pogledati globoko v oči z isto neustrašenostjo in drzno zmagozavestnostjo, kakor očkujejo gizdalini in veščaki na polju srčnih borb. In če so hitela pred njim dekletca, pomladnji metuljčki, in so se v vetru dvigala njih kratka bela krilca, je pogled gospoda Krušniča zablestel v hudomušnem žaru in je kakor star, večš sladostrastnik urno preračunal bodoči čar teh napol razčvelih telesec in z nasladi pil to lahno, nežno valovanje nedoločno izraženih črt bokov, méč in nog.

Nobene misli ni bilo v njem, vse je tonilo v tem trenutnem svetlem čustvu, ki je, kot se je zdelo, plavalo v njem vse mesto, vsa množica na ulicah in cestah. Vse je bilo kot pesem: tista najgloblja, najlepša pesem, ki se vzbudi ob posebnih prilikah v duši slehernega človeka in ni zanjo nobenih besed. Najbolj je podobna detinski sreči. —

Tako je dospel gospod Krušnič do kavarne, ene tistih malih kavaren dober kup, kjer se shajajo najbolj pisana ljudstva, študentje, fijakarji, delavci, brezdelneži in postopači, a tudi resno filistejstvo in mali meščani. Predno je vstopil, je pogledal na uro in videl, da mu preostaja dovolj časa. — Morebiti srečam celo kakega rojaka, si je dejal.

Kavarna je bila gosto zasedena; gospodu Krušniču je bilo neprijetno, ko se je gnetel med to množico stolov in ljudi in prežal z očmi, kje bi si izbral prostor. Šel je čisto v kot, kjer je pri mizi sedelo edino dekle, prijel za rob stola in se molče poklonil; površno in naglo je odzdravilo dekle z glavo, gospod Krušnič je odložil palico in svršnik ter sedel.

Urno je popil kavo in zahteval časopisov. Medtem pa je iskal z očmi, kje bi našel kakega znanca iz prejšnih dni in se razgledoval po množici in sobi, zakaj nekaj let že ni bil v tej kavarni; naposled pa mu je pal pogled na dekle, ki mu je sedelo nasproti

z obrazom skritim v časopis, in očitvidno z velikim zanimanjem čitalo. Ni je hotel motiti s svojim opazovanjem.

Nažgal si je smotko in pričel nervozno igrati s prsti po kameniti mizici, zakaj natakarja s časopisi ni bilo od nikoder. Dekle je odložilo časopis in ko se je gospod Krušnič ozrl s kratkim pogledom vanjo, se je začudil: tako mlad, ves otroški je ta obraz. Še bolj pa se je začudil, ko je iztegnil roko, da bi vzel list.

„Gospodična ste Slovenka?“ je vprašal hitro s pogledom na list.

„Slovenka sem,“ je odvrnila preprosto mladenka.

„Tudi jaz sem Slovenec,“ je dejal z neko iskreno prostodušnostjo gospod Krušnič in hkratu zardel, ko se je spomnil, da je bila čisto nepotrebna ta opomba.

„Slišim, da ste,“ se je lahko nasmehnilo dekle. „Morda ste Gorenjec.“

„Sem. In vi ste menda Goričanka.“

„Sem. Kako veste to? Po izgovoru?“

„Ne samo po izgovoru. Vem celo, da ste doma iz Brd.“

„Zares, iz Brd sem doma. Kako veste to?“ je ostrmelo dekle.

Preko njegovih ustjen je zaigral sanjav otroški smehljaj; njegov mirni pogled se je uprl v vijolične valove dima, ki so se dehte lili iz smotke. In kakor bi govoril v ta dim, ki se je vil kvišku in se razvil v nič, tako so prihajale njegove besede, tihe in iskrene, iz daljnih spominov, ko je dejal:

„Menda je že skoro dvajset let tega, kar sem hodil po vaših Brdih, a zdaj le, ko sedim tu pred vami, je nenadoma vse tako oživel, kot da je včeraj. Vaš naglas, ki ima v sebi nekaj čudovito pojočega za moje uho, en sam pogled na vas, na lice, obraz, na te lase, ki se blešče kot da jih je pobarvalo vaše solnce tam dol, vse to mi je, glejte, tako nenadno pričaralo v dušo ono davno mojo srečo, katere se spominjam le redkokdaj. Devetnajst let mi je bilo tedaj, ah, tedaj sem živel! Šolo sem končal, v svet sem se odpravljaj, a predno sem se napravil v tuje kraje, sem hotel temeljito izrabiti svoje dvomesečne počitnice in si ogledati najprej košček svoje rodne zemljice; in tako sem se s tovarišem iz šole napotil na to veselo študentovsko potepanje. — Da, da, kakor bi bil slutil v podzavesti že tedaj, da me bo objela tujina, ponudila mi košček kruha, ki ga potrebuje človek, in me privezala nase . . .“

Gospod Krušnič je za trenotek prestal, otrešel pepel s smotke in se dotaknil z ustnami vode v kozarcu. Ko se je ozrl v dekle, ki ga je poslušalo z nežnim vlažnim bleskom v očeh, se je tiho nasmehnil.

„Da, da — in kakor povedano — na tistem potepanju sem prišel tudi v vaše kraje, v Brda prav do Furlanije. In veste, gospodična, kadar se domislim teh davnih dni in vaših krajev, mi vstaneta dva pojma v srcu in se prelijeta v enega samega, da ju ne morem ločiti več: vino, opojno in dehteče, in prav taka dekleta; kakor ta iskra kaplja, predragoceni dar solnca tam doli, iskreni, preprosti, naturni žar las, oči, teles onih deklet . . . da, neizrazno! In nad vsemi zelenimi valovi gričev in holmcev, vinogradov in domov, tihih, bednih, kakor vase zasanjanih, to južno plodno solnce — kakor živa utelešena pesem! — In, gospodična, ko sem danes v tem mrkem mestu zagledal vas —“

„Ne, ne, ne!“ ga je prekinila mladenka urno in z vsega nje-nega liča je žarelo v žarki rdečici. Tudi gospoda Krušniča obraz se je razživil kakor v dvajsetletni razvnetosti.

„Oprostite,“ se je smehljalo dekle, — „toda vi ste po svojem poklicu morda pesnik . . . pisatelj . . .“

Gospod Krušnič jo je strmo pogledal in se na ves glas zasmejal.

„Oh, vi! Kaj vam na misel pride! Jaz? Živa proza . . . Oh, pesnik! In še slovenski povrhu, kajne? Bog me varuj! Haha, pisatelj . . . ne, res presmešno!“

Neukrotljiv je bil njegov smeh, tako od srca čudovit se mu je videl ta dekletov domislek. In ker je bil pogled na tega ostarelega, resnobnega človeka, z gubami preko čela, ki se smeji s takšnim glasnim, neugnanim smehom, izzivajoč do humornosti, se je takoj navzelo tega smeha tudi dekle in je razgalilo kakor dvoje srebrnih zapestnic zdravi blesk svojih zob v glasni otroški veselosti. Marsikak čemeran pogled sosedov naokrog je pal karajoč na ta veselo vzhičeni glasni duet.

„Ne, moja mlada gospica,“ je nadaljeval gospod Krušnič, ko se je osvobodil smeha, „nisem ne pisatelj ne pesnik — žalibog ali hvala bogu, to je čisto brez pomena, zakaj dejstvo je, da sem udi-njan tamle na magistratu. Boljše sorte pisar, takorekoč. Pišem, koncipiram, toda ne verzov zvonkih in proze umetne, marveč naj-puščobnejše akte, kar si jih morete predstavljati. In ob delavnikih in od mojega samskega zakrknjenega srca neposvečenih praznikov

sem velik filister pred bogom in pred ljudmi. Drugače pa mi pravijo tudi Jošt Krušnič," se je predstavil brez ceremonij.

„Anica Mlinarjeva," je dejala mladenka, ko sta si segla v roko.

„Torej, Anica Mlinarjeva, da pričneva zdaj z vašim življenjepisom — oprostiti morate mojo zvedavost, zakaj ljudje, ki žive bolj sami zase, postanejo do vsiljivosti radovedni, ako jih slučajno zanese pot do svojih sobitij — zdi se mi, da niste še dolgo tu gori pri nas?"

„O, že skoro pol leta . . . Begunka sem."

„Begunka . . . da, seveda . . . Vi, uboga . . . Ali vam je morebiti dražje, da ne govoriva o tem?" je vprašal gospod Krušnič; tiho in fino obzirnost je razodeval njegov glas.

Dekle je pogledalo k tlom; za spoznanje so vzdrtle njene otroške ustnice, a se takoj stisnile skupaj; njen pogled je bil miren in kakor da se je pogreznil nekam globoko v tla.

„Ne, čemu?" je dejala hitro. „Kakor vam drago . . . govoriva! Zdaj je itak vseeno . . . Kdo bi pomagal? Tisti prvi čas, da, — čemu bi si klicala v spomin tisti čas? Saj ne samo radi posestva in hiše, ki je do tal razbita in razrušena, kaj bi tista beračija, — ampak kakor bi človeku iz živega telesa iztrgali srce. Idi kamorkoli! . . . In moja mati je bila bolna."

„Ampak vaš oče?" je vprašal oprezno.

Dekle se je sunkoma ozrlo vanj.

„Da, moj oče? Kje je moj oče? V vojni je. Ali je živ? Ali je mrtev? Ne govoriva o tem!"

Nastal je mučen molk: kakor da se je dvema dušama odprlo nenadoma dvoje brezdanjih prepadov. Gospod Krušnič se je plaho od strani ozrl v svojo sobesednico in je pomislil: to dekle, ki sedi zdaj pred tabo tako mirno in tiho v svojem napol mestnem napol kmetskem krilcu, z rokami skromno v naročju in zre v kozarec vode pred sabo, kakor da premišlja najvsakdanjejše reči na svetu, je preživelo, pretrpelo toliko s svojim otroškim srcem. In zdaj sedi tu v kavarni — tako tiha, tako nevidna . . . Ali ni to čudno? Ali ni zagonetno? To dekletce s svojim zdravim, malce širokim licem — ali ni otrok, ki bi bosonog in s solncem v laseh moral prepevati na paši? In zdaj sedi tu v kavarni sredi te mestne druhali . . . Ali ji ni tesno pri srcu? Ne, ni ji tesno; to dekletce je doživelo svojo tragedijo, nevidno tako kot globoko. In tedaj se je razširilo vse okrog nje na svetu in je zaslutila v svoji bolesti, česar ni znal in

pojmoval njen otroški razum — in je postala žena, tiha in nevidna v svoji boli . . .

Gospod Krušnič je začutil, kot bi se goreč val razlil po njegovih prsih. Njegovo srce je bilo polno besed, lepih, dobrih, tako očeto-
tovski iskrenih besed, toda — besede so v srcu, o, srce je bogato, dobro, prekipevajoče — toda ni ustvarjenih človeških mer, ki bi objele pot iz brezdanjih srčnih globin do izgovorjene besede: kadar bi človek najbolj govoril, najbolj molči. Gospod Krušnič se je s svojo toplo roko dotaknil roke mladenkine, kot bi ji na ta način hotel povedati vse tisto, za kar mu ni bilo moči ustvariti besed, ko je dejal:

„Vi, Anica, ste dobro dekle . . . pametno, pogumno dekle. Jaz sem vesel, da sem vas srečal.“

Ozrla se je vanj: kot da so ga udano pozdravile nje rjave oči s svojim vlažnim bleskom.

„Ah, vi!“ se je smehljala. „Čemu mi pravite vse to? Vi ste čisto drugačen človek . . . Res se mi včasih zdi, da nisem več otrok, čeprav sem komaj šoli odrasla. Posebno tedaj, ko sva živeli z materjo v Ljubljani in je mati ozdravela: ni me strpelo več tam, kakor bi me klicalo od vseh strani . . . Če že moraš po svetu, če so te vrgli z doma, dobro, hodi po svetu! „Idi po svetu!“ je klicalo. In ko je mati dobila službo tam doli in sem si jaz prištedila novcev za pot, sem sedla na vlak in se odpeljala . . . Tako sem prišla sem gor. Mati mi ni branila, šla sem k teti.“

„Teto imate tukaj?“

„Da. Sprva sem služila za bono. V štirih mesecih sem se priučila nemščini. Zdaj sem v pisarni. — To je moj življenjepis, ker ste tako radovedni,“ se je tiho nasmejala mladenka.

„Vi ste res čudovito dekle!“ se je smejal tudi gospod Krušnič. „Človek vas je od srca vesel! V štirih mesecih ste se naučila nemščine.“

„To se pravi, kolikor nisem znala že od prej. Čitati in pisati in nekaj besed sem se navadila v šoli v Gorici.“

„Ne, kaj tisto . . . Človek je vesel vaše zdrave mladosti: te podjetnosti, poguma, samostojnosti! Po svoji zunanosti ste vendarle še napol otrok.“

„Ali naj točim solze, ako sem stara sedemnajst let? O, saj sem tudi jokala, tožilo se mi je, nič mi ni bilo dobro . . . Včasih zvečer — kdo bi se izpovedoval! . . . Pa si pravim, da vzide še drug čas, ves drugačen . . . Kot zidarji bomo vsi: žene in dekleta

bomo tekmovali z možmi in fanti. Krasno bo tedaj živeti doma!”

„Doma . . .“ je zategnil gospod Krušnič in kakor da mu v grlu zastaja glas.

„Doma, se razume! Kje neki drugje?“ je poudarilo dekle živahno. Ko pa se je ozrla vanj in opazila njegov skaljeni, izgubljeni pogled, je pristavila tišje: „Ali vi nimate doma, gospod?“ In se takoj popravila: „Ne, jaz, nespametnica . . . kakšno smešno vprašanje!”

Gospodu Krušniču pa se je zazdelo, kot da mu je nenadoma z vso svojo pezo leglo njegovih težkih štirideset let preko ramen. Ves se je sključil vase: njegov obraz je bil kakor uvel. Ko je izpregovoril, je z naporom iskal izrazov, da bi povedal stvar kolikor mogoče vsakdanje in na ta način skrnil vso tožno, obupno praznoto, ki ga je napolnila ta trenotek.

„Doma, se razume,“ je ponovil z mrtvim glasom. „Tudi jaz imam svoj dom, seveda. Prikupna intimna izba, rdeče tapecirana, snažna, zračna . . . Gospodinja dobra, izkušena, varčna . . .“

„Ampak jaz vendar ne mislim —“ ga je prekinila mladenka začudena in obmolnila.

„Vem, vem, kaj hočete reči. Povedal sem že, da sem doma na Gorenjskem. Gôra se imenuje naša vas. Takšno selo, čisto v hribih, kakor orlovo gnezdo . . . Tak lahko sodite, da vendar nisem brez doma,“ je pristavil z grenkim nasmehom.

„Kdo je brez doma? Vsakdo se je nekje rodil; na cesti, na vodi, kjerkoli . . . A tisto, kar človek uklene v srcu, je poglavitno, se mi zdi.“

„Da, vi, sedemnajstletna modrijanka, saj imate prav. Vi imate vedno prav,“ se je ponorčeval, a iz njegovega glasu je zvenelo kot onemogla razdraženost.

„Ker imam vedno prav,“ — je vračalo dekle milo za drago, „si dovoljujem domnevati, da vi ne ljubite svojega doma.“

Gospodu Krušniču je vztrepetala roka, ki jo je iztegnil po kozarcu vode; v njegovih očeh je za hip zažarelo nekaj srepega, ostrega, a je takoj ugasnilo; nasmehnil se je.

„Vi, gospodična, ste čudovito mlada in nepremišljena. Zato vam rad odpuščam vašo pregorečo odkritosrčnost. Toda, Anica Mlinarjeva, pomisliti morate, da sem jaz človek dela, da imam zelo, zelo mnogo opravila. Včasih nimam niti časa, da bi se pošteno oddehnil . . . Ljubezen? Domovina? Rodni dom? . . . Jaz sem sam s svojim

delom. Uprežen kot žival robotam kot stroj. In osemnajst let že nisem bil doma.“

„Bože mili!“ je vzkliknila deklica.

„Zares; bože mili! Saj me je sram, pred vami me je sram ... Toda, glejte, nikogar nimam tam doli, ne bratov, ne sestrá, celo sorodnikov menda nimam. Nekaj znancev, ki so pozabili name kakor jaz nanje — to je vse ... Čemu bi tedaj hodil?“

„Čemu bi hodili?“ je ponovila mladenka tiho in počasi in se je zastrmela skozi okno, kjer se je kraj ceste košatil širokovejni kostanj v svojem zlatolistem jesenskem plašču. „Da, to je menda od tega, ker ste tako sami ... ubogi ...“

Gospod Krušnič se je grenko nasmehnil:

„Vem, vem, vi mala, kaj ste si mislili, ko ste ponovili moje besede: ‚Čemu bi hodili?‘ ... Toda ne, vi se motite, zelo se motite!“ se je razvnel nenadoma kakor brez povoda. „Moje srce ni tako prazno in mrtvo, kakor ste me pravkar obsodili v svoji misli. Res ni več staro sedemnajst let, to srce, res je vse zaprašeno in zamračeno, saj je dovolj preneslo, življenja dobrot in zla, res več ne bruha in ne prekipeva navdušenja, toda ... ‚Toda kdo bi se izpovedoval!‘ ste dejali poprej. — Pred leti nekoč sem se bil za trdno odločil, da preživim po dolgi dobi samotarjenja in dela v tujini nekaj dni v svojem domačem kraju. Ne vem natančno, kaj me je bilo pripravilo do tega sklepa. Neko knjigo sem menda bral, — če se ne motim je bila novela ali kaj sličnega, česar navadno ne čitam — in tam je pisatelj s silno ognjevitostjo govoril o gozdih. To me je vsega prevzelo. Gozde sem včasih zelo ljubil, saj sem zrastel sredi njih. Spominjam se, da sem tedaj celo ponoči v sanjah premišljal o gozdih, blodil po šumah, po svojih domačih lesovih ... In podnevi, o tistih žarkih letnih poldnevih, ko se zdi da gori vse kamenito mesto v dušechi soparici, in sem jaz hodil iz urada — kako me je žejalo tedaj, da bi legel pod širokovejni hrast v senco pred svojo domačo bajtico na Gori, da bi se nasrkal svoje mrtve, vedre mladosti. Čutil sem, da resno zbolim, ako ne izvršim svojega sklepa urno, takoj. Isto mi je svetoval tudi zdravnik, prijatelj, ki me je preiskal in konstatiral, da so moji živci zelo v neredu. Tako sem se tedaj odločil. Ali usojeno mi je bilo drugače. Predolgo sem bil odlašal. Prijelo me je tako hudo, da sem moral ostati v postelji. Ko sem okreval, me je poslal urad za mesec dni na létovišče v bližino mesta in potem nisem več mislil na dom.“

„In zdaj ne mislite več na svoj dom,“ je rekla deklica skoro strogo.

„Zdaj? Kdo pravi to? . . . Vi ste kruta v svoji mladosti!“ je dejal tožno. „Kako napak umevate mojo odkritosrčnost! Moj bog, kdo bi v teh dneh ne mislil na svoj dom, svoje ogroženo gnezdo! Ne, ne, vi, okrutnica mala, prav zdaj mislim na svoj dom. Da, prav danes pri obedu sem skenil, da odpotujem, da na domači zemlji, med vsemi, ki so mi bratje in sestre po krvi, proslavim ta najlepši praznik, ki sem ga doživel. Ta čudež, ki je pal z neba tako nezasluzeno, nepričakovano . . . Ali niste čuli, dete božje?“ se je okrenil ves razvnet k devojki, ki je s strmenjem v očeh sledila nenadnim živahnim kretnjam gospoda Krušniča.

„Nisem čula,“ je dejala in zrla naravnost vanj.

„Ne? . . . Bogme, ni čula! Ona ni čula! In gleda vame in pravi čisto vsakdanje: nič nisem čula! Kdo pa je še na vsem tem širokem svetu, ki bi ne bil slišal te najdragocenejše vesti? Ne, vi bitje čudovito!“

„Tak povejte, povejte vendar že tedaj svojo novico!“ je premagala dekletce nenadoma silna zvedavost in krčevito se je oprijela roke gospoda Krušniča.

On pa se je počasi nagnil k nji čisto blizu, do njenega malega ušesca, da se je dotaknil nežnega kodra njenih las in je dejal tiho in naglo s tresočimi se ustnicami: „Svet govori, da se prično pogajanja . . . za mir . . . Narodi se pobotajo . . . Domov se povrnete . . .“

Dekle se je še krčeviteje oprijelo roke gospoda Krušniča; njena ramena so vztrepetala; vsa kri ji je izginila iz lic.

„In je to res?“ je dahnila vanj s sklonjeno glavo.

„Vse je res . . . Še danes se bo izkazalo!“ je hitel gospod Krušnič, pijan svoje vesele novice, in je z dlanjo nežno kakor oče in počasi gladil roko mladenki, ki je še vedno tesno objemala njegovo desnico. „Domov se povrnete . . . In tudi jaz, tudi jaz, Anica Mlinarjeva . . . Pa ne sam, o, več ne bom sam! Danes pred obedom se mi je vse razodelo, kakor da sem izpregledal, da živim polovično življenje, s pol duše, s pol srca . . . Doma nimam, Anica Mlinarjeva, moj dom je samo na pol: pol cesta, pol dom. Zdaj pa si ustvarim svoj pravi, edini dom, Anica Mlinarjeva. Saj si dejala, da bomo kakor zidarji, — kako lepo si to povedala! Gradili bomo in stavili in zidali, — graditi in ustvarjati je najvišja slast. V dveh ustvarjati je dvojna slast, dvojna blaženost! O, Anica Mlinarjeva, ti od življenja neoskrunjena, ne veruj, da sem star štirideset let! Ne, ne — ta leta so bila laž, top, glup sen, ta v papirnatih stavbah

potrošena leta . . . Mlad sem, pozno sem se pomladil, od tvoje mladosti, od tvojega vonja sem se pomladil. Ti si mi dala resnico življenja s svojimi tihimi pogumnimi očmi, ki zro strmo v bodočnost in ne ihte nad neizogibno sedanostjo. Brez solza, s stisnjenimi ustnami stopa sedemnajstletna Anica Mlinarjeva svojo pot življenja. In ni je strah . . . O, otrok, ti žena, junakinja! Zakaj tvoja duša se ni napila spoznanja iz blatnih jarkov življenja, marveč nasrkala se je svetega soka bolečine, Anica Mlinarjeva . . .“

Vse je utonilo krog njiju tako čudežno, vsi ti neznani obrazi pri sosednjih mizah, ko sta sedela, kakor potopljena vase in v svoje blaženstvo, v tihem kotu, ločena od ljudi in je Jošt Krušnič, kakor osemnajstleten mladenič, urno in pridušeno z glasom, iskrenim kot solze, jecljal svoja priznanja mladenki, ki ga je poslušala brez besed s sklonjeno glavo, bledim licem in s plašnim zbeganim smehljajem na trepetajočih ustnicah. Gospod Krušnič pa je govoril z razpaljenim licem, s čudovito razbleščanimi očmi in bilo je kot da se opaja ob lastnih besedah. Kakor da je nenadoma v tem hipu planila iz njegove notranjosti vsa ta dolgo tlačena in zadrževana strast in nežnost njegove moške duše ter vsa zatajena čustvenost njegovega srca, polnega grenkob večnega samotarjenja, in se hotela izliti v nežni, strastni tok besed. Njuni roki, še vedno nežno sklenjeni, pa sta bili kot prevodnici tistega neizraznega, najglobljega, kar je ta hip valovalo med njunima dušama in se na ta način molče razodevalo ter nosilo svoje tajne in sladke skrivnosti iz srca v srce . . .

V tistem trenutku, nenadoma, pa se je vse izpremenilo. Kakor da je oživel svet in se prebudil. Preko vse tihe kavarne se je razsul čuden šepet, mračen in zlovešč. Gospod Krušnič se je za hip ozrl naokrog in opazil takoj, kako stikajo ljudje pri sosednjih mizah glave vkup in zro v mrkem mrmranju vsi nekam navzdol.

„Prokleta laž!“ je siknilo zoprno in glasno tik njegovega ušesa, da se je gospod Krušnič sunkoma okrenil na svojem stolu in takoj izpustil roko mladenke ob svoji strani.

In z mirnim, bledim licem, kakor okamenel je poslušal, ko je nekdo tam čital glasno in kakor s škripajočimi zobmi: da so vse govornice o pogajanjih za mir, ki so se istočasno raznesle po vsi Evropi, izmišljene in neresnične, brez podlage . . . Napačne informacije . . . Brezvestna senzacionalnost . . . Židovsko časopisje . . .

Gospod Jošt Krušnič je slišal vse. Sleherna beseda, ki je pala s sosednje strani v njegovo uho, tako glasna, ostra in kakor razga-

ljena, se je vrinila v njegovo polpijano zavest z neko silno jasno zopernostjo. Za hip je začutil kot da je ohromelo njegove telo. Le na sence mu je razbijalo kakor z drobnim špičastim kladevcem. To kladevce je pelo venomer: laž — laž — — laž . . .

Postalo mu je neznosno; iz duše se mu je dvigal nekak upor, sam ni znal, proti komu. Ni ga strpelo na mestu. Izpil je kozarec vode, razgledal se preko sobe po tej mali, beraški, zoperno preprosti kavarniški izbi. Sunkoma se je dvignil kvišku.

Da, tu sedi njegova mlada znanka. — Kaj je ž njo? je pomislil gospod Krušnič. Ni se ganila, niti z očesom ni trenila, ko je bil vstal. Sedela je nepremično, čelo je podpirala z roko in je strmela v stran skozi okno v zlato zarjo žoltega kostanja na cesti.

Gospod Krušnič jo je ostro premeril in kakor da je šele zdaj videl, kako ves otroški, brezizrazen in čisto vsakdanji je njen obraz, se mu je zazdelo.

— In jaz, — je pomislil —, jaz, o stari norec . . .

Z naglimi, nervoznimi kretnjami je oblekel svoj svršnik. Priklonil se je in ponudil svojo roko:

„Oprostite, gospodična, kličejo mi dolžnosti. Nujno delo v uradu.“

Mladenka se je mirno okrenila in se ozrla vanj čisto brez začudenja, s takšnim tihim pogledom, da je gospod Krušnič povsil oči.

„Zelo sem vesel,“ — je hitel, držeč njeno dlan v svoji roki in v zadregi iskal primernih fraz, „da sem se seznanil z vami. Zahvaljujem se vam za prijazno družbo . . . in za ljubeznivost, ki je, žal, ne smem več izrabljati. Kadar pa bi me pot spet privedla v to kavarno, se itak vidiva. Vi redno zahajate v to kavarno?“ je vprašal razmišljeno, kakor da mora na vsak način še nekaj povedati.

„Da, seveda . . . včasih . . . tuptam . . . redko . . .“ je dejalo dekle s čudnim posmeškom zroč naravnost vanj in izvilo rahlo svojo roko iz njegove.

„Tudi jaz . . . tudi jaz . . .“ je mrmral gospod Krušnič in sam ni vedel, kaj mu izgovarjajo ustna. „Torej na svidenje, gospodična!“ se je priklonil in neokreten in sključen izginil skozi duri.

Ko je hitel mimo okna, je za trenotek še razločil pogled mladenke, ki je strmela na cesto. Še bolj se je sključil vase, še bolj je hitel. — Torej laž! si je dejal glasno in zamahnil srdito s palico, da je v zraku bolno zajechalo. — Seveda! Kajpak! Potem pa se je takoj zmislil nase in postalo mu je neskončno težko in grenko.

Sredi parka je nenadoma obstal in zasekal s palico v drobni, fini pesek na poti. Nato je počasi in oprezno začrtal majhen krog ter strmел nekaj hipov vanj.

„To sem jaz,“ je dejal glasno in hitel dalje . . .

V pisarni je bilo svetlo. Ko je stopil k oknu, da bi ga priprl, mu je srce zalila sladka otožnost. Spomnil se je dogodka pred obedom. Zazdelo se mu je, da bi samo razprostrl svojo dlan, in bi nastrgal vanjo tistih najfinejših barv, ki so se rahlo prelivale visoko gori na jesenskem nebu . . .

„In njene oči,“ je govoril na glas, „rjave so in modre. V kostanj strme, v zlati čar jesenski . . . Toda menda pride kmalu zima.“

Gospod Krušnič je sedel k pisalni mizi in si zaril roke v lase.

Sebičen človek si, Jošt Krušnič! se je izpovedal. — Trhlo steblo, ki vzplameni, če se ga dotakneš z ognjem, in takoj ugasne . . . Vase zayerovan, v svojo usodo, v svoje dobro in hudo. — Ljubezen? Hm . . . Domovina? Ali ni daleč, Jošt Krušnič, predaleč zate? . . . Kaj pa si kdaj storil zanjo, s srcem in dejanjem? Pred leti si dal petindvajset kron za neko dobrodelno podjetje, res, slava tebi! In tvoje srce je bilo vzhičeno nad samim seboj, oj, jurak, dobrotnik človeštva, narodov mecen! . . . kako je dejala ona?

„Ubogo dekletce!“ je vzkliknil gospod Krušnič na glas, stresel z glavo in iskal na mizi peresnika, da bi pričel pisati.

Kaj? se je oglasil takoj njegov strogi neugnani izpovednik. Dejala je, da je tisto poglavitno, kar človek uklene v svojem srcu. kaj si uklenil ti v svojem srcu? O, Jošt Krušnič, samega sebe! In zato si berač in ostaneš sam in ubog. Kdor ne daje, naj ne jemlje! Ona pa je bogata in tisočkrat in stotisočkrat bogatejša od tebe, Jošt Krušnič!

„Ne, nezmisel!“ je skočil gospod Krušnič s stola in hitel proti vratom.

Med durmi je stal njegov stari predstojnik in se smehljaj. Pozdravila sta se in si segla v roko.

„Tole bo treba takoj rešiti, gospod Krušnič!“ je rekel predstojnik in mu izročil droben akt. „Nič posebnega, šablonsko delo . . . nujno . . .“

„Tako, gospod predstojnik, še danes, takoj!“ se je priklanjal gospod Krušnič in spremil predstojnika par korakov.

Nato je sedel k mizi in razprostrl akt pred sabo. Nenadoma se je bučno zasmeljal in udaril z roko ploskoma po papirju :

„To je resnica, edina resnica, vse drugo je prazna pena in glupa laž!“ In čital je napis vrh papirja, s krasnimi črkami naslikan napis in se smejal : „Pasji kontumac, hahaha!“

Njegov smeh je odmeval tožno in glasno od praznih pisarniških sten in nenadoma, kakor presekan, utihnil. Gospod Krušnič pa je sključil rameni, nagubal obraz resno in važno pričel pisati, pisati . . .

To je bila njegova posebnost: z delom se je krotil.

Fran Albrecht:

Misel.

Brez bregov so naša hrepenenja,
kakor luč, ki kroži po vesoljstvu,
ali naših sivih dni trpljenja
so ujeta k tlom.

Čas je krstil naša smrtna dela,
čas jih sodi; ali misel-iskra,
ki v plamenu večnem se je vnela,
je od vekomaj na vekomaj.

F. Novačan:

Trije konji.

Trije konji hité mi v divjo step,
na obzorju pa zora svita.
Dan se obeta velik in lep,
trije konji drve v deviško step,
ki ječi od njih kopita.

